

ULUS GAZETESİNE GÖRE 1939 ERZİNCAN DEPREMİ
1939 ERZİNCAN EARTHQUAKE ACCORDING TO ULUS NEWSPAPER

FADİME TOSİK DİNÇ¹

Özet

Türkiye'nin birinci derece deprem kuşağında yer alan kentlerinden biri olan Erzincan, tarih boyunca yıkıcı depremlere sahne olmuştur. Bu depremlerden biri de, 27 Aralık 1939'de saat 01.57'de 7,9 şiddetinde gerçekleşmiş olan depremdir. Ülkemizin geçtiğimiz yüzyılda yaşadıklarının en büyüğü olan bu deprem de 32.968 kişi ölmüş ve 116.720 bina yıkılmıştır. Erzincan merkezli olmakla birlikte depremden 11 il etkilenmiş, bu illerde ciddi hasarlar ve insan kayıpları olmuştur. I. Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi'nden çıkıp harabe haline gelmiş memleketi imar etmeye çalışan Türkiye, 27 Aralık 1939 büyük Erzincan depremi ile sarsılmış ve ağır bir yara almıştır. Depremin olduğu haberi Ankara'ya ulaşır ulaşmaz devlet, bütün kurum ve kuruluşları ile depremzedeler için bir yardım seferberliği başlatmış ve halk da buna seve seve katılmıştır. Yaklaşık bir yıl gibi bir süre içinde yurt içinden ve yurt dışından gelen yardımların toplamı 5.321.770 lira 36 kuruşu bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Erzincan depremi, Ulus gazetesi.

Abstract

Erzincan, which is one of the cities in the first degree seismic zone of Turkey, has been the scene of destructive depressions through out history. One of these is the earthquake that took place on December 27, 1939, at a magnitude of 7.9 at 01.57. This earthquake, which is the largest of our country in the past century, killed 32.968 people and destroyed 116.720 buildings. Erzincan being in the centre, 11 provinces have been affected by the earthquake, causing serious damages and human losses in these cities. Turkey, trying to reconstruct the ruined country from World War I and War of Independence, was shaken by a great Erzincan earthquake on December 27, 1939 and suffered a serious wound. As soon as it reached Ankara, the government launched a mobilization of aid for earthquake victims with all its institutions and organizations, and the public readily joined it. A total of 5321,770 liras and 36 kuruş have been collected from domestic and foreign aid within a period of approximately one year.

KeyWords: Earthquake, Erzincan earthquake, Ulus newspaper.

Giriş

Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer alan Erzincan; doğuda Erzurum, batıda Sivas, Güneyde Bingöl, Tunceli, Elazığ ve Malatya, kuzeyde ise Giresun, Gümüşhane ve Bayburt illeri ile komşudur. Erzincan ovası yapısı itibariyle dağlık olup kuzeyinde Esence, güneyinde Munzur dağları uzanmaktadır. Bir beşeri iskân yeri olarak tarih sahnesine çıkışı M.Ö. 3000–2000 yıllarına kadar uzanır².

¹ Yrd. Doç. Dr. Alparslan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, e-posta: f.tosikdinc@alparslan.edu.tr

² İsmet Miroğlu, "Erzincan", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C:11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 318; Erdoğan Akkan, "Erzincan Ovası'nda Son tektonik hareketler ve bunların morfolojideki tesiri", **Türk Coğrafya Dergisi**, S: 21, (1961), s. 125.

Kuzey Anadolu Fay hattı üzerinde bulunan Erzincan, İliç ve Kemaliye ilçeleri dışında ülkemizin büyük bir bölümü gibi, birinci derece deprem kuşağında yer almaktadır³. Ancak yapılan araştırmalar göstermiştir ki, Türkiye dâhilinde bu kuşak üzerinde bulunan diğer yerlere göre en çok ve şiddetli depremlere sahne olan yer de Erzincan'dır. Bunun da sebebi Erzincan ovasının tarihi boyunca tektonik açıdan aktif olmasıdır⁴. Bu durum da Erzincan ve çevresini şiddetli depremlere maruz bırakmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Ulusal Deprem İzleme Merkezi'nin son 1000 yıldaki verilerine göre bölgede tespit edilebilen ilk büyük deprem 1045 tarihinde gerçekleşmiştir. Daha sonraları 1268, 1458, 21.12.1482, 17.06.1584, 20.05.1890, 21.11.1939, 27.12.1939 tarihlerinde de ciddi depremler yaşanmıştır⁵. Bu depremler içerisinde gerek şiddeti gerekse can kaybı nedeniyle önemli bir yere sahip olanı da 27.12.1939 depremidir. 7.9 büyüklüğünde saat 01.57'de gerçekleşen deprem 32.968 insanın ölümüne ve 116.720 binanın hasar görmesine sebep olmuştur⁶.

Ülkemizin geçtiğimiz yüzyılda yaşadığı en fazla can ve mal kaybına neden olan bu deprem, dünya tarihinde meydana gelen depremler can kayıplarına göre sıralandığında 27. sırayı almaktadır. 20. Yüzyıl depremleri göz önüne alındığında ise 8. sıradadır⁷. Erzincan merkezli gerçekleşen deprem, Erzincan dışında Amasya, Yozgat, Çorum, Tokat, Sivas, Erzurum, Elazığ, Tunceli, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Samsun, Trabzon gibi çok geniş bir alanda yıkıcı etkisini göstermiştir.

Bu çalışmada Erzincan'da 27 Aralık 1939'da meydana gelen depremin yıkıcı etkileri, deprem sonrasında devletin bölgeye yardım elini uzatması ve bu çerçevede yapılan çalışmaları ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu araştırma için ulusal basında özellikle devletin yarı resmi gazetesi olan Ulus gazetesi örneği seçilmiştir. Ulus gazetesi, 28 Aralık 1939'dan Şubat 1940'a kadar deprem haberlerine genişçe yer ayırmış ve deprem haberlerini birinci sayfadan, bu tarihten sonra da ikinci ve üçüncü sayfalardan vermeye devam etmiştir. Bu nedenle gazetenin 28 Aralık 1939-31 Aralık 1940 tarihleri arasında çıkan sayıları taranmıştır. Ayrıca Ulus gazetesinin yanı sıra Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgeleri de kaynak olarak kullanılmıştır.

1. Deprem'in Ankara'ya Bildirilmesi Sonrası Devletin Aldığı Tedbirlerin Ulus Gazetesinde Haber Olması

Deprem, 27 Aralık 1939 Çarşamba günü saat 01.57'de gerçekleştiği halde Türkiye deprem haberini, depremden saatler sonra Erzincan Valisi Osman Nuri Tekeli ve Ordu Müfettişliği Kurmay Başkanı General Muharrem Mazlum İskora'nın bildirmesiyle öğrenmiştir. Kemah Dumanlı İstasyonu'na ulaşarak sabah saat 8.00'de Başvekâlete, Milli Müdafaa, Dâhiliye, Sıhhiye Vekâletlerine, Genelkurmay Başkanlığına, Elazığ'da III. Ordu Müfettişi General Kazım Orbay'a, IV. Umumi Müfettişliğine ve Kızılay Genel Merkezi'ne çektikleri telgrafla öğrenmiştir. Telgraf geç geldiği için 27 Aralık 1939 tarihli Ulus gazetesinin o günkü baskısında yer alamamıştır. Ulus gazetesi deprem haberlerini 28 Aralıkta manşetten vermiş, ayrıca deprem haberleri gazetenin diğer sayfalarında da yer almıştır. Deprem haberi üzerine TBMM saat 15.00'da toplanmış ve ilk sözü alan Sıhhat ve İctimai

³ Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü Deprem Araştırma Dairesi Başkanlığı, **Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası**, Özyurt Matbaacılık, Ankara 1996, s. 10.

⁴ Erdoğan Akkan, agm., s. 133-134.

⁵ <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/tarihsel-depremler/>, (ET:10.10.2016).

<http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/>, (ET: 10.10.2016).

⁶ <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/>, (ET: 10.05.2016).

⁷ Osman Kubilay Gül, "27 Aralık 1939 Erzincan Depremi'nin Sivas ve ilçelerine etkileri", **Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks**, S:3, (2011), s.136.

Muavenet Vekili Dr. Hulûsi Alataş tarafından Erzincan'dan gelen telgraf okunmuştur. Telgraf şöyledir⁸:

“Bu gece saat iki raddelerinde çok şiddetli bir yer sarsıntısı oldu ve bu sarsıntı da hükümet konağı, ordu müfettişliği, orduevi, postahane ve şehrin en sağlam binaları dâhil olmak üzere bütün evleri ve dükkânları yıkılmıştır. Şehir baştanbaşa enkaz yığını halindedir. Kendilerini kurtarabilenler sokaklara dökülmüşlerdir. Şimdiden birçok ölü ve yaralı tespit edilmiştir. Birçok nüfus enkaz altındadır. Pek az hasara uğrayan ve zayıt vermeyen piyade ve topçu kışlarından gelen askerlerle enkaz altında kalanların kurtarılmasına ve ötede beride başlayan yangının itfasına çalışılmaktadır. Şehirde muhabere imkânı bulunmadığından bin müşkülâtla General İskora ile birlikte Dumanlı İstasyonu'na gelinmiştir ve malumat ancak oradan arz edilebilmiştir. Tümen Komutanı Alpdoğan şehirde yardım işleri ile meşguldür. Şehir kâmilen yıkılmış olduğundan ekmek ihtiyacı olduğu gibi enkaz altından kurtarılanların ve kurtulacakların ve tedavileri için ilaç ve doktor ve halkı barındırmak için çok miktarda çadırı ihtiyaç vardır. Tahribat yalnız şehire münhasır olmadığı, köylerde de geniş mikyasta tahribat ve zayıt olduğu anlaşılmıştır. Bu hususta elde edilecek tafsilat arz edilecektir.”

Erzincan'dan gelen telgraftan sonra hükümet hemen bölgeye müdahale kararı almıştır. Sıhhat Vekili alınacak tedbirleri TBMM'de sıralamış ve *“Erzincan vilâyetine: Kızılay merkezinden şimdilik 15.000 lira, 500 çadır, 1.000 don, 1.000 gömlek, 1.000 battaniye, Erzurum ve Sivas'tan ekmek, un tertip edilmiş, Erzurum'dan eczayı tıbbiye ve malzemesi sıhhiye ile birlikte iki sıhhi heyet”* gönderileceğini belirtmiştir. Erzincan'a Erzurum'dan gönderilecek malzemelerin akşam trenle, Sivas'tan gönderileceklerin ise sabaha hareket edecek trenle yola çıkacağını belirtmiştir⁹.

Depremi şiddetinden dolayı haberleşme kesilmiş olduğundan dolayı bölgede yeterli haberler alınamamasından mustarip milletvekilleri, hükümet ve deprem bölgesi halkı vardır. Milletvekilleri deprem bölgesinin yaralarını sarabilmek adına görüşmelerini sürdürürken Sami Erkman; *“Zelzele maalesef memleketimizde çok tahribat yapıyor. Ve buna heyeti umumiyeye yâni memleketçe yardım edilmesi lüzumuna kailim. Ve öyle zannederim ki ilk olarak gelecek sene tahsisatından ödenmek üzere arkadaşlar namına zelzeleden müteessir olanlara derhal 40 bin lira verilmesini teklif ediyorum.”* demiştir. Erzincan milletvekili Aziz Samih İlter; *“Erzincan havalisinin iklimim herkes bilir. Memleket baştanbaşa harap olduğuna göre bu mevsimde orada çadır altında kalmanın ne demek olduğunu da herkes bilir. Binaenaleyh halkın daha beri taraflara naklini, yaralıların, çocukların, kadınların memleket dâhilinde barındırılmalarını daha faydalı görüyorum. Bunu rica ediyorum.”* demiştir. Bu sözler üzerine söz alan Başvekil Refik Saydam bu tedbirlerin kendilerince düşünüldüğünü, bütün malumatların toplandıktan sonra nakiller konusunda tertibat alacaklarını belirtmiştir.

Ziya Gevher Etili, Sami Erkman'ın teklifine karşı yeni teklif sunmuştur. Teklifte; *“Büyük Millet Meclisi Reis'inin riyasetinde bir millî yardım komitesi teşkil edilmelidir. Buna evvelâ biz iştirak edeceğiz, sonra bütün memlekete teşmil edilsin, bunu rica edeceğim. Diğer taraftan hükümet de kanunlar getirsin, gereken tedbirleri alsın, Kızılay da yardım etsin. Biz de Büyük Millet Meclisi Reis'inin reisliği altında bir millî komite yapalım. Bunun teşkilini riyasete bırakalım.”* Teklif kabul edilmiş ve Milli yardım Komitesi kurulmuştur¹⁰.

⁸B.C.A., Fon Kodu: 30.10. Yer No: 119.843.4.; **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre VI, İçtima: 18,C:7, s. 126-127.;**Ulus**, 28 Aralık 1939.

⁹B.C.A., Fon Kodu: 30.10. Yer No: 119.844.5.; **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre 6, Cilt 7, İçtima Senesi 1, s. 127.; **Ulus**, 28 Aralık 1939.

¹⁰ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre 6, Cilt 7, İçtima Senesi 1, s. 127-128.;**Ulus**, 28 Aralık 1939.

Dâhiliye Vekili B. Faik Öztrak ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekili Dr. Hulusi Alataş, 28 Aralık saat sabah 9.40 treniyle vaziyeti etrafiyla tetkik etmek ve icap eden tedbirleri almak üzere felâket sahasına hareket etmişlerdir¹¹. 31 Aralık saat 11.00'da ancak Erzincan'a ulaşabilmişlerdir. Erzincan'da ilk görülen vaziyetin tüyler ürpertici olduğunu ve sağlam bir binanın kalmadığını Başbakanlığa Sıhhat Vekili yazmıştır¹².

Ulus gazetesi 28 Aralık'ta deprem haberini okuyucularına **“Müthiş bir zelzele felâketi oldu”** başlığı ile duyurmuştur. Yine gazete Erzincan'ın baştanbaca harap olduğunu, ölenlerin miktarının yüzleri ve yaralananların ise binleri aştığını duyurmuştur. Hükümetin ve Kızılay'ın geniş yardım tedbirleri aldığı da gazetede haberler arasındadır. Gazete merkez üssü Erzincan olan ve etki alanını gösteren bir harita da yayınlamıştır. Gazete deprem münasebetiyle Reisicumhur İsmet İnönü'nün Erzincan valisine çektiği telgrafa da yer vermiştir. Telgrafta; *“Erzincan'ın uğradığı felâkete pek müteessir oldum. Bütün millet, Erzincan'la yakından alâkadardır. Cumhuriyet hükümeti felâketin ıstıraplarını hafifletmek için acil tedbirler almıştır. En ziyade ıstırapımızı mucip olan, nüfusça uğradığımız pek acı zayıttır. Diğer tahribatı milletimiz pek az zamanda kâmil tamir ve telâfi edecek ve bugünkü enkaz içinden memleketin güzel bir mamuresi çıkarılacaktır. Bütün devlet memurlarının fedakârlık ve vazife severlikte birbirleriyle yarış etmelerini beklerim. Halkın ıstırapını teskin için bilhassa manevi ahvalde sükûnet muhafaza edilmelidir. Milletimizin Erzincan'la candan alâkadar olduğu halkça bilinmelidir.”* Dikkat edilirse devlet birinci ağızdan Erzincan'daki yaraların en kısa zamanda sarılacağı sözü verilmiş ve bu amaçla da çalışmalarına derhal başlamıştır¹³.

Ulus gazetesi 29 Aralık'ta deprem ile ilgili haberleri birinci sayfada vermiş ve manşetine **“Felaket tahminden çok büyüktür herkes yardıma koşuyor”** şeklinde başlık atmıştır¹⁴. Gazete Milli Komitenin her tarafa gönderdiği ilk tebliğini de birinci sayfa da vermiştir. Tebliğde; *“Yurdumuzda son yer sarsıntılarından müteessir olan felâketzede vatandaşlarımıza yardım maksadıyla Büyük Millet Meclisinin dünkü celsesinde meclis reisinin başkanlığında teşekkül kararlaştırılmış olan millî yardım komitesi, bugün B. M. Meclisi Reisi Abdülhalik Renda'nın riyasetinde C. H. Partisi Genel Sekreteri Doktor Fikri Tuzer ile Meclis Parti Müstakil Grubu Reis Vekili Rana Tarkan'dan ve Meclis Parti Grubu Reis Vekili Hilmi Uran'dan mürekkep olarak teşekkül etmiştir. Komite bu maksatla yapılacak nakdî ve aynî yardımların doğruca Millî Yardım Komitesi hesabına Kızılay'a yatırılarak oradan makbuz alınmasını esas olarak kabul etmiş ve B. M. Meclisi azasının ilk taksiti olarak Kızılay'a 20 bin lira yatırmıştır. Komite, tekmil vilâyetlere tali komiteler teşkiliyle her yerde hayıreve vatandaşların teberriyatını toplamak için mülhakata tebligatta bulunmayı da kararlaştırmıştır.”*¹⁵

Millî yardım komitesinin teşekkülü bütün yurttaki büyük memnuniyetle karşılanmıştır. Para, yiyecek, giyecek ve yatak takımı yardımı yurdun her tarafında Kızılay şubelerine gelmeğe başlamıştır. Millî Komite'nin vilâyetlerdeki şubeleri 7, kazalardakiler de 5 kişiden müteşekkil kararlaştırılmıştır. Parti ve Kızılay merkezi bulunan yerlerde komitelere bunların başkanları riyaset edecek, olmayan yerlerde valiler bir reis tayin edeceklerdir¹⁶.

Başvekil Refik Saydam, bölgeye süratli yardımların ulaşması için Üçüncü ve Dördüncü Umum müfettişliklerle Ankara, Erzurum, Erzincan, Sivas, Kayseri ve Malatya vilâyetlerine verdiği bir talimatta, hiç vakit kaybetmeksizin masraflara karşılık olmak üzere mahallî Ziraat Bankalarının

¹¹Ulus, 28 Aralık 1939; Ulus, 29 Aralık 1939.

¹²B.C.A., Fon Kodu: 30.10. Yer No: 119.844.11.

¹³Ulus, 28 Aralık 1939.

¹⁴Ulus, 29 Aralık 1939.

¹⁵Ulus, 29 Aralık 1939.

¹⁶Ulus, 29 Aralık 1939.

valilerin emrine tediyatta bulunacaklarını, vilâyetler kendi asgarî ihtiyaçları için elzem olan gıda maddelerinden fazla olanlarını derhal ve bil fasıla Erzincan'a sevk etmelerini ve vilâyetler birbirlerine nazaran ihtiyacı göz önünde tutarak kendilerinde olmayan malzeme ve maddeleri diğer en yakın vilâyetlerden temin etmek suretiyle sevkiyatı inkıtâa uğratmaksızın idame eylemelerini tebliğ etmiştir. Bu talimatta, her sevk edilen kabile ile ne gönderildiğinin de günü gününe ve doğrudan doğruya Başvekalete bildirilmesi ve mahallinde yapılan müşahedat neticesinde yapılması faydalı görülen başkaca işler varsa bunlar için de Umumî Müfettişlerin ve valilerin Başvekalete teklifte bulunmaları lüzumunu bildirmiştir.”¹⁷

Gazete, Elazığ'dan Orgeneral Kazım Orbay, IV. Umumî Müfettiş Korgeneral Alpdoğan'ın 28 Aralık saat 16.00'da hususî trenle felaketzedelere çadır, çamaşır, ekmek, şeker, çay gibi gıdalarla beraber hareket ettiklerini yazmaktadır¹⁸.

Gazete, TBMM Başkanı Abdülhalik Renda'nın konuşmalarını vermeye devam etmişti. Milli Yardım Komitesinin neşrettiği beyanname haberi ile ilgili habere devam etmektedir. Abdülhalik Renda konuşmasında “*Vatandaşlarımızın nakit ve eşya ianesinde birbirleriyle müsabaka edeceklerine asla şüphe etmem. Facianın ıstıraplarını, ancak süratli, toplu ve umumi bir yardım seferberliğiyle hafifletebiliriz. Unutmayınız ki binlerce Vatandaşınız kara kış ortasında açıktadırlar. Ekmeğe, yuvaya ve her türlü yuvaya muhtaçtırlar. Devlet, harabeleri mamureler haline getirecektir. Fakat felâketzedeleri inşaat mevsimi gelinceye kadar soğuktan, hastalıktan, açlıktan muhafaza etmek ve barındırmak Türk milletinin en yüksek anane ve faziletlerinden olan tesanüt ve yardımlaşmanın müstesna bir misalini göstermek mevkiindeyiz. Felâkete uğrayan vatandaşların ümidi devlette ve sizlerdedir. Millî Komite'nin ve şubelerinin etrafında toplanınız, vatandaşlık vazifesini yapınız.*”¹⁹

Abdülhalik Renda, bütün vilayetlere Milli Yardım Komitesinin faaliyeti hakkında bir tamim göndermiştir. Tamim de Ülkenin felaket gören mıntıkalarına acil yardım yapılabilmesi için Milli Yardım Komitesinin kurulduğu vilayetlerde ve kazalarda kurulan her komitenin nakdî ve aynî temin edeceği teknil teberruatı makbuz mukabilinde en yakın Kızılay şubesine teslim etmesi istenmiştir²⁰.

30 Aralık Ulus gazetesi manşette “*İlk imdat trenleri Erzincan'a vardı*”, “*Felâketzedelere yardım için vatandaşlar ellerinden gelen her şeyi veriyorlar*” şeklinde paylaşmıştır. Ulus gazetesi Erzincan'daki durumu okuyucularına daha iyi aktarabilmek amacıyla Kemal Zeki Gençosman isimli muharririni göndermiştir²¹. Gazetenin 30 Aralık nüshasının ikinci sayfasında “*Felaket sahasında röportajlar*” isimli kısımda Erzincan'a gönderilen muharrir Kemal Zeki'nin Erzincan trenindeki izlenimlerine yer vermiştir. Trende Dâhiliye Vekili Faik Öztrak ile görüşme imkânı olmuş ve deprem haberinin işitildiği gece uyuyamadıklarını sadece kendisinin değil Başvekilin de geceyi uykusuz geçirdiğini hatta tüm yurdun uykusuz geçirip felaket gören vatandaşları düşündüğünü ifade etmiştir. Dâhiliye vekili felakete uğrayan halkın acılarını azaltabilmek amacıyla aldığı tedbirlerde bahsetmiş ve Ankara'dan ayrılmadan önce zelzele felaketinden hasar gören vilayetlere, diğeri de ayrıca Trabzon'a gönderdiği telgraftan bahsetmiştir. Vilayet amirlerine gönderdiği telgrafta; “*Yer sarsıntısından müteessir olan şehir, kasaba ve köylerin adları, kadın, erkek nüfus miktarı, bunlardan ölenler, ağır ve hafif yaralı olanların kadın, erkek ve çocuk olarak ayrı ayrı bildirilmesi. Evvelce mevcut bina miktarıyla oturulamayacak derecede yıkılan ve kısmen harap olanların sayısı, telef olan hayvan miktarı, ev eşyası ile yiyecek ve giyecek mevada ait zarar ve ziyan miktarı*”nın tespit edilmesi bu

¹⁷Ulus, 29 Aralık 1939.

¹⁸Ulus, 29 Aralık 1939.

¹⁹Ulus, 29 Aralık 1939.

²⁰Ulus, 29 Aralık 1939.

²¹Ulus, 30 Aralık 1939.

vazifelerin ifası sırasında ise esas işlerinin depremde zarar görenlerin ihtiyaçlarının karşılanması olduğu ve yeterli paranın gönderildiği ve bütün memurların seferber edildiğini de belirtmiştir²².

İkinci sayfa da “Zelzele muntıkasında, Şehirlerde ve köylere ne kadar nüfus var?” isimli sütunda Erzincan’ın nüfusunu kaza ve köyleriyle birlikte toplam 157.844 olarak vermiştir²³. Gazete Mimar Burhan Belge’nin 29 Aralık’ta felaket dolayısıyla radyoda yaptığı konuşmayı da vermiştir. Belge konuşmasında felaketin ehemmiyetinden bahsetmiş “Devlet, felâketin ölçüsünde tedbirler almakta gecikmemiş ve felâket muntıkasına, her taraftan yardım vasıtaları sevk etmeye bağlamıştır. Ayrıca, Dâhiliye ve Sıhhat ve Muaveneti İçtimaiye vekillerini, bu illeri yerinde tanzim etmeye memur etmiştir. Bundan başka. Büyük Millet Meclisi, hâdiseyi derhal lâzım geldiği gibi takdir ederek bir Millî Komite kurmuş ve devletçe yapılacak yardımlara inzimam etmesi lâzım olan milletçe yardımların bu suretle idaresini üzerine almıştır. Bu esnada, seyahatte bulunan Devlet Reisi ve Millî Şef ise, devlet merkezine saat başında talimat vermiş, hükümeti makine başında dinlemiş ve Erzincan valisine bildiğiniz telgrafları çekmiştir. Kendisinin bu münasebetle çekmiş olduğu telgraf, Türk milletinin yaşama iradesine İnönülerinde, Sakarya’da ve Dumlupınar’da şahsen şahit olarak bu iradeye yenilmez bir istikamet vermiş olan iki büyük insandan birinin ifadesidir. Ve zelzele yıkabilir; fakat Türk milleti yeniden inşa edecek, daha güzelini inşa edecek ve inşaaya olan imanını, bir zelzele oyunu karşısında kaybetmeyecektir.” diyerek devletin bu konuda her şeyi yaptığını ifade etmiştir. Ayrıca yazının devamında Türk insanının yardımdaki gösterdiği büyük alicenaplığı ifade etmiş ve “...bu topraklar üzerinde artık öyle bir millet yaşıyor ki, kendi yaralarını kendi eliyle sarmasını öğrenmiş ve bütün insanlarını, millî varlık ve tesanütün kudretli çatısı altına almıştır.” demiştir²⁴.

Hükümet felaket sahasındaki ekmeksizliğe karşı Mersin, Adana, Malatya, Diyarbakır, Elazığ, Kayseri, Hatay, Sivas valilerine telgrafla emir vererek her gün 2.000’er kilo ekmek pişirilerek Erzincan’a gönderilmesini istemiştir. Bu da toplam da 20.000 ekmek etmektedir²⁵. Dâhiliye Vekâleti deprem bölgesindeki illere bir tamim göndererek, depremden kurtulanların ve yaralıların acil ihtiyaçlarının giderilmesi için her türlü tedbirin alınmasını, felaket bölgesinde barındırılmayacak olan ailelerin, depremden etkilenmemiş şehir, kasaba ve köylere nakillerinin hemen başlanmasını istemiştir²⁶.

31 Aralık’taki Ulus gazetesi manşetin de “Erzincan’da ölü miktarı yüzde 50!”, “ Yaralı miktarı yüzde 20 kadardır” ifadelerini taşımıştır. Sıhhat vekili Hulusi Alataş’ın Ulus gazetesine verdiği beyanattı vermektedir. Vekil, Erzincan’daki ailelerin soğuktan etkilenmemeleri için iskânlarına karar verilmiştir. İlk etapta Kayseri’de 1.000, Divriği’de 1.500, Sivas’ta 1.000 ailenin iskânına karar verilmiş ve gerekli hazırlıklarda yapılmıştır. Gerekirse de Malatya, Elazığ ve Diyarbakır’ında terkip edileceğini söylemiştir²⁷.

Erzincan’daki yaralılar başka illere sevk edilmeye başlanmış ve Ankara’ya gelen depremdede kafilesine İsmet İnönü’nün eşi ve çocukları alakadar olmuştur. Çocuklar yaralı çocuklara hediyeler vermiştir²⁸. Ayrıca yaralıların tedavisi için Erzincan’a 30 Aralık’ta gönderilen 300 yataklı Kızılay

²²Ulus, 30 Aralık 1939.

²³Ulus, 30 Aralık 1939.

²⁴Ulus, 30 Aralık 1939.

²⁵Ulus, 30 Aralık 1939.

²⁶ Erdem Yavuz, *Erzincan’da İdari ve Siyasi Hayat (1923-1960)*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2012, s. 226-227.

²⁷B.C.A., Fon Kodu: 30.10. Yer No: 119.844.5.; Ulus, 31 Aralık 1939.

²⁸Ulus, 3 Ocak 1940.

hastanesi de 3 Ocak'ta hizmet vermeye başlamıştır. Ulus gazetesi bu durumun halkın maneviyatını yükselttiğini yazmaktadır²⁹.

Hükümet acil tedbirler arasına felaketzedelerin iskânını da almıştır. Bu sebeple de çalışmalarına başlamıştır. 7 Ocak'taki gazetede “*Muhtelif Vilâyetlerde Felâketzedeleri iskân etmek için hazırlıklar ikmal edildi.*” haberi vardır³⁰. Yaralıların Kayseri ve Adana'ya gelmeleri ile ilgili haberlere yer verilmiştir³¹. Mersin'e 289, Tarsus'a 195³²Maraş'a 22 kişi Gaziantep'e 179 önce 12 Ocak'ta da 43 kişi gelmiştir³³.

Ulus gazetesinin Erzincan muhabiri Kemal Zeki Gençosman “*Sahiplerini bulamayan deste deste telgraflar var*” başlıklı yazıda ölen insan sayısının net olmamakla birlikte 12.000 olabileceğini yazmaktadır³⁴.Dikkat edilirse henüz şehirde evlerin hasarları kaldırılamadığı için ölen insan sayısı tahminlere göre yazılmaktadır.

Gazete, ölen ve yaralanan insanların, harap olan evlerin sayısını 10 Ocak'ta Sıhhiye vekilinin Meclis'te deprem felâketine uğrayan Erzincan, Sivas, Amasya, Tokat, Samsun, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Yozgat ve Tunceli vilâyetlerinde tespit edilen ölü miktarını vermesinden sonra bu haberi 11 Ocak manşetine taşımıştır: “*Feci bilanço: ölü miktarı 23.131dir*” “*yaralı miktarı 7.994'tür*” , “*29.390 ev harap olmuştur*” şeklinde bir manşet atmıştır³⁵. Dâhiliye Vekâletinin 29.01.1940 tarihli bildirisine göre ise Erzincan'da 15.600 kişi hayatını kaybetmiş, 4.125 kişi ise yaralanmış, 4.043 bina hasar görürken, 1440'ı tamamen yıkılmıştır³⁶.

Falih Rıfki Atay gazetede ki köşesinde Sıhhiye Vekili tarafından verilen rakamları ifade etmekte ve “*Mesuliyet, yapılmayan vazifelerden ileri gelir: Son faciada bizim bir kusurumuz yok. Memleket fakirliğinin, kör göreneğin, halk işi ile tasalanmayan mazinin ise, her şeyde olduğu gibi, büyük kusuru vardır, imparatorluk devrinde bu vatan bir hayli zelzele felâketi geçirmiştir; bu felâketlerde bilhassa ölüm ve işkencenin başlıca sebeplerinden biri, inşa tarzı olduğu görülmemiş değildir. Hatta bazı taraflarda halk, kendiliğinden müdafaa tedbirleri aramışlar, akıllarının yettiği kadar tatbik de etmişlerdir. Bu topraklarda bir daha vukuunu istemediğimiz yeni bir zelzele felâketi karşısında, vatandaşlık ıstırabımız bu sefer haklı bir mesuliyet azabı ile büsbütün artmamak için, hele bazı bölgelerde bu inşai müdafaa tedbirlerini ilk fırsatta almağa başlayalım. Zelzeleyi menedemeyiz: fakat onun facialarından büyük bir kısmını önleyebiliriz. Nihayet halkın can koruma gibi en tabii hissini uyandırarak, fen adamlarımızın mümkün olduğu kadar basitleştireceği amelî usulleri onlara tatbik ettirelim.*” demektedir³⁷.

Hükümet, acil önlem olarak felaket mıntıklarındaki vatandaşların vergi borçlarının terkin etmiştir³⁸. Başkaca acil önlem olarak alınması gereken ise depremde mağdur olan çocuklardır. Bu çocuklardan 865'i Çocuk Esirgemenin çeşitli vilâyetlerindeki yerlerine yerleştirilmişlerdir³⁹.

²⁹Ulus, 31 Aralık 1939.;Ulus, 4 Ocak 1940.

³⁰Ulus, 7 Ocak 1940.

³¹Ulus, 11 Ocak 1940.

³²Ulus, 12 Ocak 1940.

³³Ulus, 13 Ocak 1940.

³⁴Kemal Zeki Gençosman “Sahiplerini bulamayan deste deste telgraflar var”, Ulus,7 Ocak 1940.

³⁵Ulus,11 Ocak 1940.

³⁶B.C.A.,Fon Kodu: 030.Yer No:10.119.844.5.4,3; Fon Kodu: 030.10.Yer No: 119.843.8; Fon Kodu: 030.10.Yer No: 119.848.3.2.

³⁷Falih Rıfki Atay, “ feci bilanço!”,Ulus, 12 Ocak 1940.

³⁸Ulus, 13 Ocak 1940.

³⁹Ulus, 14 Ocak 1940.

Hükümet başka bir önlem olarak, Erzincan ve diğer deprem bölgesindeki vatandaşlara yardım konusunda hükümet layihası hazırlanmıştır. Bu mntıkada bulunan vatandaşların vergi borçlarının terkinini, memurlara ikişer maaş nispet dâhilinde avans itası, hariçten gönderilecek malzemenin gümrük resminden muaf olması gibi hükümleri havi olan lâyiha, meclis gündemine gelmiştir. Ayrıca deprem mntıkasındaki illerle meşgul olmak üzere bir merkezi komite kurulmuştur. Komite Başvekâlet müsteşarının riyaseti altında Dâhiliye, Sıhhat ve İctimaî Muavenet, Nafia Vekâletleri müsteşarlarından ve Kızılay mümessilinden mürekkep bir merkezi komisyon teşkil edilmiştir⁴⁰.

18 Ocak Ulus gazetesi TBMM’deki 17 Ocak’taki oturumda Başvekil Refik Saydam’ın açıklamalarına yer verilmiştir. Refik Saydam konuşmasında ; *“Erzincan’dan bugün çıkarılmış olan halkın hangi vilâyetlerde iskân edildikleri ve bilâhare bu sahada nüfus noksanı vücuda getirmemek için lâzım gelen bütün tedabir alınmıştır. Bunun için doğrudan doğruya Başvekâlet müsteşarının riyasetinde alâkadar vekâletler müsteşarlarından mürekkep bir komisyon teşekkül etmiştir. Erzincan’dan çıkmış olanların bilâhare tekrar Erzincan’a gönderilmesinin imkân dâhiline alınması ve bunların oraya götürülüp yerleştirilmesi için bilumum tedbirleri almak üzereyiz ve üzerinde çalışıyoruz. Erzincan gene yerinde mi kurulacak veya başka bir yere mi nakledilecek? Bunu Nafia Vekâletimiz lâzım gelen mütehasıslarını oraya göndererek şimdiden tetkikata başlıyor. Erzincan’ın âtiyen alacağı şekil, bu eski kasabanın yeni kasabaya intikali için lâzım gelen kanunî mevzuu tertip etmek için talimat da verilmiştir. Erzincan mntıkasında ve bu mntıkanın haricinde ilk yardımı yapmış olan belediyelerin mahdut vasıtalarını nazarı dikkate alarak bu belediyelere kendi yaşayışlarını temin için lâzımgelen tahsisatı vermekteyiz. İdare-i hususiyeye ait olan memurların, belediyeye ait olan memurların, kezalik devlet memurlarında olduğu gibi kâffesinin alacakları avanslardan istifade etmelerini kanuna koyduk.”* demiştir. Meclis görüşmelerinde depremde anne babalarını kaybeden çocuklar üzerinde de durulmuştur⁴¹.

Hükümet deprem bölgelerinde acil önlemler alırken depremzedelere yardım yapılmadığı ile ilgili bir takım şayialarda ortaya atılmıştır. Bunun üzerine 18 Ocak’ta Başvekil Refik Saydam Meclis’teki nutkunda iç ve dış politikayı anlattıktan sonra, felâket hakkında bedhah şayialar yalan ve kasıtlı haberleri çıkaranlara şiddetli ihtarda bulunmuştur. Bu şayialar hükümet felaketzedelere yardımı zamanında yetiştiremedi, milletin verdiği yardımlar muhtaçlara yetiştirilemedi, deprem mntıkasında asayiş temin edilemedi şeklindedir⁴².

Erzincan valisinin de bir depremzede olmasından dolayı hükümet Erzincan valisi Osman Nuri Tekeli’ye bir ay süreli izin vermiş yerine vekâleten Erzurum vali yardımcısı Hilmi Bacı getirilmiştir⁴³. Hükümet depremin tahribat yaptığı bölgelerdeki öğretmenler için ise yeniden vazifeye başlayıncaya kadar izinli kabul etmiştir⁴⁴. Ayrıca hükümet deprem mntıkasındakilerin icra takiplerinin durdurulması için çalışmalar yapmış ve 6 ay durdurulmuştur⁴⁵. Deprem mntıkasındaki memurlara da verilecek avanslar ile ilgili kanun çıkarmıştır⁴⁶.

Hükümet depremde zarar gören köylüler için de yardım amaçlı kanun çıkarmış⁴⁷ve köylülere 14 vilayette 10.000 öküz dağıtımına başlanmıştır⁴⁸. Erzincan çiftçilerine yardım olarak 1.200 öküz

⁴⁰Ulus, 16 Ocak 1940.

⁴¹Ulus, 18 Ocak 1940.

⁴²Ulus, 19 Ocak 1940.

⁴³Ulus, 30 Ocak 1940.

⁴⁴Ulus, 6 Şubat 1940.

⁴⁵Ulus, 7 Şubat 1940.;Ulus, 14 Mart 1940.

⁴⁶Ulus,15 Şubat 1940.;Ulus, 5 Mart 1940.

⁴⁷Ulus, 29 Şubat 1940.

⁴⁸Ulus,13 Mart 1940.

dağıtılmıştır⁴⁹. Ayrıca Ziraat Vekâleti Erzincan ve havalisindeki çiftçilere tohumluk ve yemeklik olmak üzere 221.244 kilo yardım yapmıştır⁵⁰.

Depremde arama kurtarma çalışmalarına katılan mahkûmlar ile ilgili kararda TBMM'nin 19 Nisan'daki saat 15.00 başlayan oturumunda gündeme gelmiş ve çeşitli suçlardan mahkûm olan 241 mahkûmun suçlarının beşte dördü affedilmiştir⁵¹. Erzincan'dakilerin isimleri; Erzincan'dan Ferhat Ataman, Mustafa Uzun, Âdem Topaz, Hikmet Fıranş, Refik Özcan, Hasan Tufan, Sabit Öcel, Selim Aydemir, Arif Dışınar, Mehmet Okutan, Hasan Baycan, Osman Aslan, Tevfik Şahin, Bekir Şimşek, Süleyman Sezgingül, Hasan Zengin, Celâl Özel, Timur Kırıkoğlu, Haydar Kaya, Nuri Esmer, Hayrullah Çaltu, Vesile Topçu, Hasan Timurlenk, Mustafa Sever, Osman Çelik, Ziya Karal, Ali Cenap, Niyazi Çınardağ'dır⁵².

2. Deprem Bölgelerine Yapılan Yardımlar

Deprem haberi 27 Aralık 1939'da işitildikten sonra yardım faaliyetleri hemen ülke genelinde hem de yurt dışında başlamış ve çeşitli yardım kampanyaları düzenlenerek depremde zarar görenlere yardım eli uzatılmıştır. Ülke genelindeki yardım kampanyalarının hız kesmeden devam etmesi için Ulus gazetesi üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirmiştir. Yurt dışında da başta Yunan halkı olmak üzere çok sayıda ülkenin vatandaşları Türkiye'deki dostlarının yardımına koşmuşlardır.

2.1. Yurt İçi Yardımlar ve Milli Tesanüt

Deprem haberi işitildikten sonra yardım faaliyetleri hemen ülke genelinde başlamış ve Siyasal Bilgiler Okulu öğrencileri 27 Aralık'ta bir toplantı yaparak felaketzedeler için bir yardım listesi oluşturmuşlar ve bu listeye bütün öğrenciler seve seve iştirak etmişlerdir. İlk yardım olarak 1.000 lira toplamışlardır. Bu para 27 Aralık'ta oluşturulan Milli Yardım Komitesine verilmiştir⁵³.

Ulus gazetesi Erzincan Depremini bir milli mesele olarak ele almıştır. Bu sebeple de halkı yardıma çağırmak için hemen harekete geçmiş ve gazetenin incelediğimiz dönemlerinde yardımlarla ilgili listeleri hemen hemen her günkü nüshasında vermiştir. Gazetenin başyazarı olan Falih Rıfki Atay'ın 28 Aralık 1939'da "*Milli bir yardım seferberliği!*" isimli makalesi yayınlanmıştır. Falih Rıfki Atay makalesinde Erzincan'da meydana gelen deprem felaketinin boyutlarından ve Meclis Başkanının başkanlığında milli iane komitesi kurulduğundan bahsettikten sonra "*... Bir facia milli olmak nispetlerini aldığı zaman, ona karşı yapılacak yardım, edilecek hizmetin mahiyeti de millî olmak lâzım gelir. Vatandaşlık tesanütü, şu anda, Türkiye'nin her tarafında bir içtimaî muavenet seferberliği hâlini almalıdır. En hazini odur ki zelzele memleketin bilhassa en soğuk bölgelerini, gece yarısı, kar ve tipi altında vurmıştır. Erzincan gibi bedbaht yerlerin manzarası, afetten masun kalan şehir, kasaba ve köylerdeki millettaşlara rahat uykuyu haram edecek bir dehşet arz etmektedir. Para, esvap, örtü, erzak, millî komitenin neler isteyeceğini bilmiyoruz, fakat ne ister ve ne kadar isterse, kesemizi ve kilerimizi boşaltıp, sırtımızdan çıkarıp, zaten büyük olan facianın karakış hükmü ile daha büyümemesine çalışmak mecburiyetindeyiz. Bu devlet halkındır: bu devlet, hiç şüphesiz, yıkılanların ve harap olanların daha iyisini yerine koyacak kimseyi yuvasız, aç ve çıplak bırakmayacaktır. Ancak şimdi en mühim mesele, bahar gelinceye kadar, açıkta kalanları barındırmak, açları doyurmak ve*

⁴⁹Ulus, 30 Mart 1940.

⁵⁰Ulus, 15 Ağustos 1940.

⁵¹Can Yavuz, "1939 Erzincan Depremi Kurtarma Çalışmalarında yer Alan Mahkûmların Affı Bağlamında Türkiye'deki Af Uygulaması" **TBB Dergisi**, S. 119, (2015), s. 92.

⁵²Ulus, 20 Nisan 1940.

⁵³Ulus, 28 Aralık 1939.

*çıplakları giydirmek, zavallı afet kurbanlarına esaslı yardım zamanını bekleyebilecek şartları temin etmektir. Türk milletinin enerjisi, fedakârlığı ve yardım ahlâkı, felâkete karşı hassasiyet derecesinde olduğu bir daha sabit olacaktır. Facianın büyüklüğü nispetinde yardım ve bilhassa süratli yardım, işte vazifemiz! Millet Meclisi Başkanının reisliği altındaki komitenin gösterdiği her yoldan talihsiz yurttaşlarımızın imdadına koşalım*⁵⁴

Deprem boyutu ilgili sağlıklı haberler 29 Aralık'tan itibaren gelmeye başlaması ile birlikte Falih Rıfkı Atay, “*Vazifemiz facia ile bir nispettedir*” başlıklı bir makale kaleme almıştır. Makalesinde felaketin boyutlarını okuyucularına anlatarak onlardan yardım hissini uyandırmaya çalışmıştır. Makalesinde; “*Yıkılmadık bina kalmamıştır. Sokaklar enkaz yığını ile dolmuştur. Erzincan dümdüz bir harabe hâline gelmiştir.*” dedikten sonra “*Cihan harbi tahribatından henüz kalkınan ve demiryolunun refah ve inkişaf müjdesi ile eski sıkıntılarını avutmağa çalışan bu asil Türk şehrinin enkazı altında, yirmi dört saatten beri, yüzlerce vatandaşın cesedi donuyor! Diğer kasaba ve köylerimizden de kısmen veya tamamen harap olmuş olanlar hesap edilecek olursa, duyduğumuz eleme, millî matem adı vermek hiç de mübalağa olmaz.*” demekte ve Milli Yardım Komitesi'nin teşekkülünden bahsettikten sonra milletvekilleriince yapılan yardımları aktarmakta ve halktan Milli Komiteye ve şubelerinin isteklerini yerine getirmelerini istemektedir⁵⁵.

Nurettin Artam ise, 29 Aralık'ta gazetenin 2. sayfasında “*Tabiatın cinayeti karşısında*” başlıklı köşe yazısında halkı yardıma çağırmıştır⁵⁶. Gazetenin “*Yankılar*” isimli sütununda T.İ. ise; “*Ufak yardımlar*” isimli yazısında halkın yardımı üzerinde durmuştur⁵⁷. Yine Falih Rıfkı Atay “*Yardım ve Tedbirler*” isimli bir makalesinde; “*Büyük facia, içeride ve dışarıda, derin bir ıstırap hissi uyandırdığı kadar, zelzele kurbanlarının imdadına koşmağı âdeta bir ahlâk zarureti hâline getirmiştir. Dün, Kızılay şubelerinin kapıları önünde vatandaşlar nöbet bekliyorlardı. Daha sabahleyin Balkan komşularımızdan ikisinin nakit ve eşya yardım için Kızılay'a müracaat ettiklerini haber almıştık. Amerikan Kızılsalibi ilk yardım olarak 5 bin dolar göndermiş ve daha ne gibi muavenetlerde bulunabileceğini sormuştur. Hepsine derin teşekkürlerimizi bildirmek isteriz.*” dedikten sonra Erzincan ve özellikle köyleri hakkında yeterli malumatın alınamadığını, halkın yardımlara devam etmesi gerektiği ve Erzincan'ın yeniden inşası üzerinde durmuştur⁵⁸.

Türk halkı deprem haberleri karşısında depremzedeler yararına para toplamak için çalışmalar yapmaya başlamış ve Ankara'da Yardım Sevenler Cemiyeti ülkemizin uğradığı büyük zelzele felâketi dolayısıyla faaliyete geçmiştir⁵⁹. Yardım Sevenler Cemiyeti kadınları deprem felaketine uğrayanlara giyim tedarik etmek için 30 Aralık saat 14.00'dan itibaren İsmet Paşa kız enstitüsünde dikilmek veya evlerine götürüp dikmek üzere bütün yardım sevenleri davet etmiştir⁶⁰. Gazete haberlerinde Ankaralıların felakete uğrayanlarının yardımına koştuğunu üzerlerinden yün bluzlarını çıkarıp verenlerin bile var olduğunu ifade etmektedir⁶¹. Ankara dışında çeşitli illerde de halk yardım faaliyetlerine başlamış, yardım için Kızılay'a koşmuşlardır⁶². Ankara Halkevi ise felaketzedelerin

⁵⁴ Falih Rıfkı Atay, “Millî bir yardım seferberliği!”, **Ulus**, 28 Aralık 1939.

⁵⁵ Falih Rıfkı Atay, “Vazifemiz facia ile bir nispettedir”, **Ulus**, 29 Aralık 1939.

⁵⁶ Nurettin Artam, “Tabiatın cinayeti karşısında”, **Ulus**, 29 Aralık 1939.

⁵⁷ T.İ., “Ufak yardımlar” **Ulus**, 29 Aralık 1939.

⁵⁸ Falih Rıfkı Atay, “Yardım ve Tedbirler”, **Ulus**, 30 Aralık 1939.

⁵⁹ **Ulus**, 30 Aralık 1939.

⁶⁰ **Ulus**, 30 Aralık 1939.

⁶¹ **Ulus**, 30 Aralık 1939.

⁶² **Ulus**, 29 Aralık 1939.

yararına konser ve piyesler düzenleme kararı almıştır⁶³. Felaketzedeler yararına İzmir ve Ankara güreşçileri güreş müsabakaları düzenlemiştir⁶⁴. Ankara'da bazı sinemalar birkaç günlük hasılatlarını depremzedelere yollanması yönünde karar almışlardır⁶⁵. Hatta İstanbul'da felaketzedelerin yararına İstanbulspor ile Güneş arasında ve Beşiktaş ile Vefa arasında bir futbol karşılaşmasının yapılmıştır⁶⁶.

Gazetenin “*Yankılar*” isimli sütununda ise T. İ. isimli yazar “*Felâket ve vatandaşlar*” başlıklı yazı milli yardım Türk insanının milli yardım seferberliğine güzel bir örnektir. Yazıda; “*Bir tek vatan kubbesi altında bir tek aile gibi yaşayan millet, kaç gündür, varından, yoğundan ayırdığını zavallı kardeşlerine armağan etmek için kurulan teşekküllerin önünde büyük kabileler halindedir. İki gecedir her aile reisi, evinde felâket gören vatandaşlara göndereceği yardım armağanların listesini dolgunlaştıracak imkânları anmakla uğraşiyor. İki üç gündür, gönlümüz birden bire gelen uğursuz bir felâketin kurbanları için duyduğu ıstırabın yanında, birbirleri için çarpan gönüllerin şefkat tezahürlerinden de sonsuz bir heyecan duyuyor. Gelir kaynaklarının bütün mahdudiyetine rağmen bir gecede bin lira toplayan ve felâket mıntukasında gönüllü olarak çalışmak için izin isteyen genç mekteplilerin gösterdiği büyük örnek yaralı kalbinize bir merhem olmamış mıdır ?*”⁶⁷

Falih Rıfki Atay, “*Vatandaşlarımız ve dostlarımız arasında*” isimli makalesinde depremin üzerinden bir haftanın geçtiği yardımların ise kimseye şikâyet ettirmeyecek kadar esaslı olduğunu belirtmiş ve yazısına şöyle devam etmiştir; “*Parolamızı tekrar edelim: son- yara sarılıncaya ve son yuva kuruluncaya kadar, aynı şuur ve irade kuvveti ile yardımlaşma seferberliğine devam edeceğiz.*” diyerek milli tesanüte işaret etmiştir⁶⁸.

Milli tesanütün bir gereği olarak Kızılay'ın deprem felaketinin yurttan ve Ankara'da bıraktığı derin tesirlerden dolayı hiç kimsenin eğlenecek ve gülecek durumda olmaması sebebiyle yeni yıl için vereceği baloyu iptal ettiği yazılmaktadır⁶⁹. Ayrıca yine 1. Sayfada Ankara'da felaket karşısında duyulan büyük üzüntüden dolayı pek çok işyeri yılbaşı eğlencelerini iptal etmiştir⁷⁰. İstanbul'da da yılbaşı eğlencelerinin yapılmayacağı gazetesinin ikinci sayfasında haber olmuştur⁷¹.

Gazetenin 5 Ocak'taki 2. Sayfasında “*Yankılar*” sütununda T.İ. adlı kişinin “*Merhamet!*” isimli yazısında Millet'in yardımlarından bahsetmiş ve “*... Ölülerin acısını bu kadar içten duyan bir millet ölmeyecek; yıkılan her çatısının ıstırabını bu kadar yakından hisseden bir vatan yıkılmayacaktır.*”⁷² Yine aynı yazarın Gazetenin “*Yankılar*” sütununda “*Bir adsız*” başlığı ile yayınlanan yazıda depremzedelere yardım konusunda eşsiz bir yardımsever örneği vermektedir. İsmi vermediği gencin eline geçen 1.500 liralık ailesinin bütün servetinin 1.000 lirasını sessiz, sedasız, gürültüsüz, gösterişsiz, felaket gören zavallılara armağan ettiğini yazmaktadır⁷³.

3 Ocak 1940 tarihli Ulus gazetesinde Kemal Ünal “*Milli tesanütümüz*” başlıklı bir makale kaleme almış ve deprem haberinin bütün memlekette büyük acılara neden olduğunu her Türk ailesinin

⁶³Ulus, 31 Aralık 1939.

⁶⁴Ulus, 13 Ocak 1940.

⁶⁵Ulus, 31 Aralık 1939.

⁶⁶Ulus, 8 Ocak 1940.

⁶⁷T. İ., “Felâket ve vatandaşlar”, Ulus, 30 Aralık 1939.

⁶⁸Falih Rıfki Atay, “Vatandaşlarımız ve dostlarımız arasında” Ulus, 4 Ocak 1940.

⁶⁹Ulus, 29 Aralık 1939.

⁷⁰Ulus, 30 Aralık 1939.

⁷¹Ulus, 31 Aralık 1939.

⁷²T.İ., “Merhamet!”, Ulus, 5 Ocak 1940.

⁷³T.İ., “Bir adsız”, Ulus, 31 Aralık 1939.

TBMM’ce açılan yardım yoluna hemen başvurdukları ve Parti ve Kızılay binaları önünde teslim nöbetinde beklediklerini yazmıştır. Kemal Ünal yazısının devamında “...*Felâkete uğrayanlar, hükümetin tedbirli eli ve yurttaki bütün kardeşlerinin sıcak alakasıyla tabiatın büyük gadrini yenmişlerdir denebilir. Başta Millî Şef, bütün devlet uzuvları onları yıkık çatılan içinde aradı. Acılarını sardı, güzel ve yeni yuvalara kavuşacaklarını müjdeledi. Bu elemli yurttaşların bu alâkadan duyacakları tesellide hepimiz müşteregiz. Zلزele felâketinin bütün memlekette alevlendirdiği -Yakın ve sağlam tesanüt- hissi, Türkiye’nin kuvvetini ifade etmiştir.*”⁷⁴

Ülke genelinde düzenlenen yardım kampanyalarına çocuğundan, yaşlısına herkes koşmuştur. Ulus gazetesi yardımları sürekli haber yapmıştır. Gazetenin 3 Ocak 1940 tarihli nüshasında konu ile ilgili şu haberler dikkat çekicidir. Yardım komitesi emrine verilmiş otomobillerin içinde bağış toplamaya gelen kadınları gören bir çocuk annesinden kumbarasının içindeki parasını vermesini isterken bir yandan da Erzincan’daki kardeşleri üşümesin diye kazağını çıkarıp vermiştir. Yine aynı mahalle de bir yaşlı kadın;

- “— *Bohçayı geri verelim mi valdehanım?*
— *Belki bir yavruya kundak olur o da kalsın evlâdım*
— *Makbuza kim diye yazalım?*
— *Bir ihtiyar kadın deyin, Oradakilerin bilmediği anası...*”

İşte bu örnekler bir zamanlar düşmanları tarafından işgal edilen bir milletin tek başına nasıl milli tesanütle bütün dünyaya karşı durduysa şimdi de depreme karşı birlikte durulduğunun çok güzel örnekleridir.

Felaketzedelerin yardımlardan dolayı Milli Şefe teşekkür etmeleri üzerine 19 Ocak’taki Ulus gazetesinin 2. Sayfasındaki “*Yankılar*” sütununda T.İ. hayır teşekkür etmeyin demekte ve yazısının devamında; “...*Sizi ayazlı bir gecede hiç beklemediğimiz bir felâkete uğratan tabiatın cinayeti karşısında, sizin omuzlarınızı ezen berelerin, avuçlarınızı parçalayan yaraların sancısını sizin kadar duymasaydık, bize tarih, barışta da, savaşta da, merhamette de, şefkatte de dünyanın en büyük milleti der miydi? Şef, devlet, millet, memleket hepsi bir tek vücut olarak sizin acılarınızı kendi acıları gibi duyarak yardımınıza koşarlarken hiç birisi, hayır işlediklerine değil, vazife gördüklerini düşündüler. Onun için teşekkür etmeyiniz.*” şeklinde seslenmektedir⁷⁵.

Milli Yardım Komitesi’nin faaliyetinin sonlandırıldığı 27 Kasım 1940’a kadar halkın büyük ilgisine mazhar olmuştur. Yurt içinde 3.905.142 lira 97 kuruş nakdî bağış yapılmıştır. Ayrıca aynı bağışlarda yapılmıştır. Bunlar Kilo: 2.177.140, Adet: 97.617, Paket: 12.005, Kutu: 534 dür. Bu eşya içerisinde 748.084 kilo buğday, 247.478 kilo bulgur, 78.363 kilo kavurma, 173.646 kilo un, 74.055 kilo üzüm, 8.064 kilo zeytin tanesi, 9.044 kilo kuru meyve vs. vardır.

Kullanılacak eşya olarak ise: 84.378 adet, 27.554 kilo, 3.435 parça ve 1.306 çileden ibarettir. Bunlar arasında 3.291 battaniye vardır. 93 çadır, 225 halı, 2.897 kilim, 443 seccade, 4.389 yatak, 6.116 yorgan, 27.554 kilo pamuk vardır.

Giyeyeğe taalluk eden eşya ise: 907.133 adet, 137.384 çift, 39.468 takımdır. Bu eşya meyanından şayanı nazar olan rakam şunlardır: 49.567 çift ayakkabı, 30.773 ceket, 159. 439 çamaşır, 80.481 çorap, 27.406 fanila 57.505 gömlek, 13.531 kazak, 9.155 mintan, 5.978 manto, 10.212 palto,

⁷⁴ Kemal Ünal, “Milli tesanütümüz”, **Ulus**, 3 Ocak 1940.

⁷⁵ **Ulus**, 19 Ocak 1940.

23.146 pantolon, 383.187 muhtelif eşyadır⁷⁶. Bu rakamın açıklanmasından sonra Kemal Turan “*Milli tesanütümüzün bir bilançosu*” adlı makale kaleme almıştır. Makalede; “*Herkes, büyük faciadan duyduğu azabı, ona uğrayanlara muavenetle hafifletmek istiyordu. Türk milletinin fedakârlığı ve düşmüşlere yardım ahlâkı, aylarca asil bir kaynak halini aldı. Depolar teberru edilen erzak ve çamaşırda doldu, para yardımı bir, iki üç nihayet dört milyona yaklaştı.*” demiş ve bu durumun milli tesanütümüzü gösterdiğini ilave etmiştir⁷⁷.

2.2.Yurt Dışında Yapılan Yardımlar ve Dostlarımız

Pek çok ülke ve topluluk Erzincan depreminden dolayı Türk insanının acısını hem başsağlığı telgrafları ile hem de yaptıkları bağışlarla paylaşmışlardır. Bu ülkelerden özellikle Yunanistan, İngiltere, Fransa, Romanya, Belçika önemli yer tutmaktadır. İngiltere, Fransa, Yunanistan ve Belçika’da yardım komiteleri kurulmuştur⁷⁸. Bu ülkeler dışında Afganistan, Almaya, İtalya, Rusya, İran, Irak, Suriye, Lübnan, Amerika, Bulgaristan, Mısır, Finlandiya, Japonya, Polonya, İsveç, Norveç, İsviçre, Çin, Yugoslavya, Brezilya, Avustralya, Macaristan, Filistin Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi cemaatleri, Lahor İslam Cemiyeti, Hint aşiretleri, Durban İslam Cemiyeti, Rangon, Milletler Cemiyeti, Kıbrıs-Rodos ve Gümölcine Müslümanları, Silistre Müslümanları ve Üsküp Evkaf reisinden, Amerika’da bulunan Yunanistanlı ve Türkiyeli Rumlar, Londra’daki Yunanlı vapurcular, Amerika Rum Başpiskoposluğu taziye telgrafları dışında yardımlarda göndermişlerdir. Bu yardımların nakdî toplamı 1.420.727 lira 47 kuruştur. Aynî yardım ise şöyledir: Bunlardan gıda maddeleri: 54.988 kilo, 40.465 sandık, 9.086 çuval, 221 fiçı, 170 kutu, 11 paket. Bunlardan bazı rakamlar: 3.600 kilo kaşar, 7.483 sandık balık konservesi, 8.708 sandık et konservesi, 990 sandık öküz eti konservesi, 18 sandık piliç konservesi 9.979 sandık süt hulâsası, 2000 sandık hurma, 58 fiçı limon usaresi, 6.806 sandık bisküvi, 3.888 kilo kavurmadır.

Eşya bağışları: 24.636 adet, 390 çile, 60 paket, 6.000 rakyarda 475 kutu, 8.000 metre, 137 sandık, 36 vagon, 3.642 ton, 533 metre mikâbı, 835 torba, 1.100 top olarak tasnif edilmiştir. Bunların arasında 2.998 çadır, 8000 metre çadır bezi, 36 vagon kereste, 3.642 ton kereste ve gene 523 metre mikâp kereste vardır. 11.245 adet oluklu saç, 652 karyoladır.

Giyecek eşya bağışları ise şunlardır: 307.316 adet, 8.340 takım, 52.335 çift, 28.372 parça, 141 paket, 22.575 metre, 1.943 grosi ve ayrıca 22 kilogram. 29.802 battaniye, 1.854 battaniyelik kumaş, 21.512 manto, 42.025 kazak, 20.370 fanila, 16.441 çift ayakkabı vardır. Bu gelen eşya arasında büyük bir kısmı ise tıbbî eczadır⁷⁹. Bu yardımlar dışında İngiltere ve Romanya Kralı Karol Erzincan’da birer köy kurmak için teşebbüse geçmişler ve devlette her iki devletin köy kurmasını kabul etmiştir⁸⁰.

Kemal Turan “*Milli tesanütümüzün bir bilançosu*” adlı makalesinde Erzincan felâketi “*Türk milletine karşı bütün bir medenî cihanın büyük bir yakınlık ve dostluk*” göstermesine vesile olmuştur demiştir⁸¹.

3.Ulus Gazetesinin Deprem Konusunda Halkı Bilinçlendirmek İçin Yaptığı Faaliyetler

⁷⁶Ulus, 28 Kasım 1940.

⁷⁷ Kemal Turan, “*Milli tesanütümüzün bir bilançosu*”, Ulus, 29 Kasım 1940.

⁷⁸Ulus, 12 Ocak 1940; Ulus, 13 Ocak 1940; Ulus, 16 Nisan 1940.

⁷⁹Ulus, 28 Kasım 1940.

⁸⁰Ulus, 14 Mart 1940; Ulus, 3 Nisan 1940.

⁸¹Kemal Turan, agm.,

Gazete depremin doğal bir afet olduğunu bu sebeple de yerleşim yerlerinin etütlerinin yapılması ve betonarme binalar yapılarak depremdeki zararların en aza indirileceğini haber yapmıştır. Halkı bilinçlendirmek için ise hem köşe yazarları hem de bilim adamlarının görüşlerine gazetede sıkça yer vermiştir. Bilim adamlarına “Zelzeleye karşı nasıl tedbir almalıyız!” sorusunu yönelttiği bir anket yapmıştır. Ankete; Yüksek Ziraat Enstitüsü Ham Maddeler Teknolojisi Enstitüsü Müdürü Profesör Gerngross, Yüksek Ziraat Enstitüsü Jeoloji Enstitüsü Direktörü Şevket Ahmet Birand, M. T. A. da mütehassis Profesör Salomon Kalosi, Mimar Şinasi Reşit Şahingiray, Yüksek Mimar Bekir İhsan, Dil - Tarih - Coğrafya Fakültesi Profesörü Herbert Louis ve Yüksek Ziraat Enstitüsü umumî kâtabi toprak mütehassısı Kerim Ömer Çağlar katılmıştır. Alanında uzman bu kişilerinin hepsinin de ortak kanaati kerpiç bina inşasının terkedilmesi, yerleşim yerlerinin zemin etütlerinin yapılması ve tek katlı binaların yapılmasıdır⁸².

Malatya Milletvekili Nasuhi Baydar, “Kerpicin zulmü ” isimli yazısında depremin Erzincan, Sivas ve Tokat’ın, ilçe ve köylerinde yaptığı tahribattan bahsetmiş ve “Tabiat hükmünü ve kerpiç zulmünü icra etmiştir.” demiştir. Ayrıca yazısında kerpicin yapıma şeklinde bahsetmiş ve “... asıl katilin kerpiç ve onların üzerine dam diye yüklenmiş topraklardır. Ve böylece, insanlar kendilerine mesken değil hayatlarında mezar hazırlamışlardır.” diyerek ülke genelinde kötü inşaatın ölümleri artırdığını belirtmiş ve bu zulmü ortadan kaldırmakta ele ele verilmesini istemiştir⁸³.

Falih Rıfki Atay, “Dersten istifade edeceğiz” isimli makalesinde can kaybının esas sebebinin geleneksel usulle yapılan evler ve yeni binaların bir kısmında fenni hesap ve icaplara uyulmamasından kaynaklandığını belirtmiş ve bu sistemi terk etmekte müttelik olduğunu yazmıştır⁸⁴.

Gazetenin yazarlarından Necip Ali Küçüka, “Zalim tabiat” isimli gazetenin 2. sayfasındaki makalede “Erzincan harabelerine bakarken tabiatın haşin tırnaklarıyla yarattığı bu manzara karşısında insan İhtiyatsızca haykırıyor: zalim tabiat! Yarım dakika bile devam etmeyen bir an içinde tabiat, masum Erzincan’ı iptida elleriyle sarsmış ve sonra aşağıdan yukarıya doğru gaddar bir hamle ile silkerek bir dakika önce sabahın derin tatlı uykusu içinde uyuyan memleket halkını beş, on saniye içinde taş, toprak yığınları altında bırakmıştır. ... Artık bir daha anlaşılmuştur ki insanlar zaman zaman vaki olan tabiatın şuarsuz zulmü karşısında onunla daimî bir mücadele halinde ve onu daima teşkilatlı bir halde bulundurmak mecburiyetindedirler. Eğer şimendifer olmamış olsaydı bu facianın dehşeti bunun birkaç misli olabilirdi. Çünkü mevsimin en müsaadesiz günlerinde tabiatın zulmünden fırlayıp kurtulanların soğuk şiddetinden birçok hastalıklardan kurtulamayarak ölmeleri pek muhtemeldi.”⁸⁵

Kemal Zeki Gençosman gazetede “Büyük Felaketten Sonra Düşünceler” sütununda “Facia ve Cehalet” başlıklı yazısı yayınlanmıştır. Yazıda; “Allahtan gelene ne denir? Hiç bir şey denmez. İmanlarını bir hedefe tevcih etmiş olanlar, hürmet toplamakta haklıdırlar. Fakat “kör kuvvetlere körü körüne boyun eğmek, felâket getiren kaderi kuzu masumiyetiyle kabul etmek her zaman affa lâyık mazeretlerden değildir. Şark mistiği ve tevekkül, bu memleketin asırlarca azabını çektiği ve zaman zaman suikastına uğradığı iki tehlikeli düşmandır. Kazaya rıza.. Evet, makul bir teselli merhemidir. Fakat kaza ile mücadele bu asrın icabı ve ileri adamın vazifesidir.” demiştir. Ayrıca yazısında “... Cehalet, tabiatın kör kuvvetleri önünde boyun eğen, baş kesen tembel tevekkülün öteki adıdır. Mistik düşünmüş, cehaletin yordakçısı, provokatörü ve dalkavuşudur. Bunların düşmanıyız.” Rejimin bu

⁸²Ulus, 15 Ocak 1940; 16 Ocak 1940; 17 Ocak 1940; 18 Ocak 1940; 20 Ocak 1940; 25 Ocak 1940.

⁸³Nasuhi Baydar, “Kerpicin zulmü”, Ulus, 5 Ocak 1940.

⁸⁴Falih Rıfki Atay, “Dersten istifade edeceğiz”, Ulus, 6 Ocak 1940.

⁸⁵Necip Ali Küçüka, “Zalim tabiat”, Ulus, 6 Ocak 1940.

cehaletle mücadele ettiğinden bahsetmiş ve müspet ilime vurgu yapmıştır. Betonarme şehirler kurularak depremle mücadele edileceğini ifade etmiştir⁸⁶.

4.Devlet Adamlarının Erzincan'a Gelişi

Depremden sonra Erzincan, tarihinde hiç görmediği kadar üst düzey siyasetçileri ağırlamıştır. CHP iktidarı döneminde gerçekleştirilen bu ziyaretlerin ana hedefi; devletin şefkatli yüzünün halka gösterilmesidir.

Deprem haberi Ankara'dan duyulunca ilk önce Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili ve Dâhiliye Vekili 28 Aralık saat sabah 9.40 treniyle vaziyeti etrafıyla tetkik etmek ve icap eden tedbirleri almak üzere felâket sahasına hareket etmişlerdir⁸⁷. Yolların kapalı olmasından dolayı Karagöl ve Eskiköy istasyonunda 36 saatten fazla beklemek zorunda kalmışlardır⁸⁸. Zor koşullardan sonra 31 Aralık'ta saat 11.00'da Erzincan'a gelebilmişlerdir⁸⁹. Yurt gezisinde olan Reisicumhur İsmet İnönü, Diyarbakır ve Malatya üzerinden, 31 Aralık 1939 Pazar günü depremezdelerin durumunu yakından görmek ve incelemelerde bulunmak üzere Erzincan'a gelmiştir. İnönü, saat 13.00'te kadar özel treninde Dâhiliye Vekili, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili, Dördüncü ??? Gen. Müfettişi, Ordu Müfettişi, Erzincan ve Erzurum valileri ile şehrin genel durumuyla ilgili görüşmeler yaptıktan sonra istasyondan Belediye Binası'na kadar yaya olarak şehri gezerek felaketzedeleri teselli etmiştir⁹⁰.

Ulus gazetesi İsmet İnönü'nün Erzincan'a gelişini "*Milli Şef'in gelişi ayakta kalanlara yeni bir hayat ve ümit ışığı verdi.*" şeklinde ifade etmiştir. Ulus muhabiri Kemal Zeki Gençosman "*İnönü yaralıları çaresizler ve harabeler önünde*" isimli yazısında İnönü'nün gelişini ve halkın arasında gezisini şu sözlerle kaleme almıştır: "*Erzincan'ın, harabeleri üzerinde dolaşırken bir kere daha görüyor ve duyuyoruz ki İnönü'nün ağzından çıkan bir çift söz bile, en zalim gadre uğrayan vatandaşın yarasına en şifalı merhem olacak kadar müessirdir. ... Ayakta durabilenler istasyondaydılar. Yerinden kalkamayanlar yüzlerini istasyon tarafına çevirmişlerdi. ... O kendilerini iyi edecek, o yıkılan ocaklarını yeniden tutuşturacaktır. Hasta gözlerin bakışlarında, bu inanış, bir parıltı halinde okunmaktadır.*" Kemal Zeki yazısının devamında İsmet İnönü'nün deprem bölgesini gezerken oğlu Giresunlu Mehmet'ini eliyle gömen yaşlı bir kadının İnönü'yü kucaklamasını ve saçları dağılan yaşlı kadının İnönü'nün göğsüne dayanmasını tasvir etmekte ve evladını kaybeden kadının "*sen sağsın ya.. sen iyisin ya..*" sözleri karşısında şunları yazmaktadır; "*Bu ak saçlı ihtiyar kadınla, şu ak saçlı Şef'in kucaklaşması, bütün mukavemetleri eriten bir hazin sahnedir. Bu bir şefkat kaynağının, bir şefkate muhtaç zavallıya tesellidir. İnönü'nün gözlerine baktım dolu, doluydu. Meğer dedim, harp meydanlarında gözünü kırpmadan zafer toplayan kumandanları da ağlatacak sahneler olurmuş.*"⁹¹

"Gezi esnasın da başka bir yaşlı kişi Ankara'mıza da bir şey olmamış ya . . . Erzincan çabuk kurulur." sözleri de halkın devlete ve devleti yönetenleri canından çok önce gördükleri ve onlara güvendiklerinin açık bir delilidir⁹².

İsmet İnönü Erzincanlılara "*İcap eden bütün tedbirleri alacağız, acılarınızı dindireceğiz.*" dedikten ve yetkililere gerekli talimatları verdikten sonra aynı gün özel treniyle saat 16.30'da Erzincan'dan ayrılmıştır⁹³.

⁸⁶ Kemal Zeki Gençosman, "Facia ve Cehalet", **Ulus**, 13 Ocak 1940.

⁸⁷ **Ulus**, 28 Aralık 1939; 29 Aralık 1939.

⁸⁸ **B.C.A.**, Fon Kodu: 30.10. Yer No: 119.844.5.

⁸⁹ **B.C.A.**, Fon Kodu: 30.10. Yer No: 119.844.11.

⁹⁰ **B.C.A.**, Fon Kodu: 30.10. Yer No: 119.844.11.; **Ulus**, 1 Ocak 1940.

⁹¹ Kemal Zeki Gençosman, "İnönü yaralıları çaresizler ve harabeler önünde", **Ulus**, 3 Ocak 1940.

⁹² **Ulus**, 3 Ocak 1940.

⁹³ **Ulus**, 3 Ocak 1940.

Mahmut Esat Bozkurt “İnönü’nün resmine bakarken..” isimli makalesinde “...Göğsünü yaşlı başlara vermiş.. onları dinlendiriyor. Sanki Türk milleti ve Türk illeri, tek bir göğüs halinde, kendisini İnönü’de bulmuş ve onun göğsünde yaşlı başlara uzanmıştır. Yaşlı başlar tesellilerini burada aramakta, sükûnlarını burada bulmaktadırlar. İnönü’nde, Türk milletinin göğsünde..

(Mikelanj)ın yonttuğu bir heykel vardır ki, şöhreti beynelmileldir: bu heykelin adına (piyeta) derler: sevginlik. (Mikelanj), hâlâ yaşar olsaydı, Erzincan harabeleri içinde yükselen göğüs, İnönü’nün göğsünü ve bunda acılarını dindiren Türk ananın asil başını (piyeta) sına şüphe yok ki, mevzu olarak alırdı. Belki de, (Mikelanj), yonttuğu heykeli, yarıda bırakır, bir yana atar. Hayali de aşan bu göğüs ve bu başı, sevginliğine örnek yapardı. Ve sadece, mücerret değil, fakat gerçek anlamında bir sevginlik timsali yaratmış olurdu. Türklük, şefkatin bu gerçek timsalini (Mikelanj)ın, (piyeta)sında değil, İnönü’nün yaş sızan gözleriyle, göğsünde ve buna dayanan dertli, yaşlı başta bulacak öğrenecekmiş.. Bu göğse ve bu başa bir daha ve bir daha bakınız! Tablo yapıp evlerinize takınız. Sevginlik nedir? Orada anınız.”⁹⁴

Yaşlı kadının İsmet İnönü’nün göğsüne başını dayaması sonrasında Nurettin Artam “Bir resim karşısında” isimli bir şiir yazmıştır⁹⁵.

Bir resim karşısında

Sil yamalı yeninle, kardeşim, gözyaşını;

Dayadığın göğüsle zedelenmiş başını

Her vatan öksüzüne bir Baba kalbi çarpar.

Şu taş yığınlarına gömdünse de eşini,

Söndürme yüreğinde ümidin güneşini;

Onun beyaz başında ümidin güneşi var

O göğüs ki düşmanın topuna süngüsüne

Karşı durup ulaştı bir vatan ülküsüne,

Şimdi Millet yasına bir melek kanadıdır:

O göğüse yaslanan duldur, ne de öksüz;

Bahardır orada güz, akşamlar olur gündüz;

Onun adı hem şefkat, hem kurtuluş adıdır.

Hıçkırma, artık, bacım, babasız kaldım diye;

Yurdun bir köşesinde bittim, bunaldım diye;

Sil yamalı yeninle gözünün son yaşını.

⁹⁴ Mahmut Esat Bozkurt, “İnönü’nün resmine bakarken..”, **Ulus**, 5 Ocak 1940.

⁹⁵ **Ulus**, 5 Ocak 1940.

O göğüs ki bir vatan dolusu sevgi taşır,

Hıçkırıklar, matemler, olsa olsa, yaraşır

O göğsü bulmayana dayayacak başını.

Nurettin ARTAM

Başvekil Dr. Refik Saydam ise 3 Mayıs 1940'ta saat 14.30'da Erzincan'a gelmiştir. Başvekil şehri gezerek bazı tespitlerde bulunmuş, halkın dilek ve isteklerini dinlemiş valiye gerekli emirleri verdikten sonra yeni şehrin kurulacağı yer için teklif edilen yeri ve Kızılay seyyar hastanesini gezmiştir⁹⁶. Böylece devletin üst düzey yetkilileri Erzincan depremzedelerine yanlarında olduklarını göstermişlerdir.

5.Erzincanın Yeniden İnşası

Geçici olarak kurulan çadır kentlerin ardından devlet, depremden zarar gören yerlerin inşası ve imarı için titizlik içerisinde bir çalışma yürütmüştür. Ocak ayının ortasına doğru incelemeler yapması için bazı bilim adamları görevlendirilmiştir. Bu ekipte İstanbul Üniversitesi, Ankara Dil - Tarih - Coğrafya Fakültesi, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Yüksek Mühendis Mektebi profesörleri ve diğer bilim adamlarıyla, Nafia Vekâleti mütehassısları görev almışlardır⁹⁷. Bu ekibin yapacağı tetkikler sonrasında imar faaliyetleri başlanacağı ifade edilmiştir. Bu süreçte Meclis'te bir de bu işlerle uğraşmak için komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Fay hattının dışında kurulacak yeni şehir için bilim adamları hızlı ve titiz bir şekilde imar raporları çıkartarak söz konusu komisyona sunmuşlardır. Yapılan bu çalışmalarla alakalı Dâhiliye Vekili Faik Öztrak da mecliste izahat vermiş ve *"harabeler üzerinde yeni şehirler kurarken fennin bütün nimet ve vasıtalarında faydalanacağız"* demiştir. Çeşitli jeolojik tetkiklerin yapıldığını ve görevlilerin bu yönde ivedilikle çalıştıklarını belirtmiştir.

Sadece bina inşa etmek yetmemekteydi ayrıca yardımların zamanında ulaşabilmesi için yollara da ihtiyaç vardı. Bu konuda Kemal Zeki Gençosman gazetede "Büyük Felaketten Sonra Düşünceler" sütununda bu kez *"facia ve yol"* başlıklı bir yazısı yayınlanmıştır. Yazıda yolun ne demek olduğunu depremin bir defa daha gösterdiğini yazmak ve Milli Şefin ilk cumhuriyet kabinesinin başına geçtiği günden bu yana 17 yıllık süre içinde demiryoluna önem verdiğini bu sayede de bölgeye yardımların götürülebildiğini yazdıktan sonra *"...Erzincan'a tren gitmemiş olsaydı? Bunun sonunu düşünmek bile korkunç oluyor, o zaman bütün memleket, Erzincan felâketzedeleri için, daha başka türlü yanacak ve sızlayacaktı. Biz burada, onlar orada kıvranacak, fakat "yolsuzluk" yüzünden buluşamayacaktık."* demektedir. Ayrıca yazıda memleketin asırlarca ihmal edildiğinden bahsetmiş demiryolundan sonra sırada karayollarının tamamlanması gerektiğini belirtmiştir⁹⁸.

Nafia Vekâleti depremin vurduğu bütün mıntıklarda etütlere başlanmak için üç ayrı heyet göndermiştir. Bu heyetlerin görevi, evlerin neden yıkıldığını tespit etmek, en kısa bir zamanda ve en kolay bir şekilde yeniden yapılacak evlerin tipleri ve şekilleri üzerinde de tetkiklerde bulunmaktır. Diğer taraftan havaların müsait bir şekil alması üzerine jeolog, sismograf ve şehir mütehassıslarından mürekkep diğer bir heyeti de deprem mıntıklarına gönderme kararı alınmış, bu heyet, hasarın asgarî bir hadde indirilmesi için alınması lâzım gelen tedbirlerin nelerden ibaret bulunduğunu yerinde müşahede edecektir. Bu heyetler hazırlayacakları raporları vekâlete verdikten sonra derhal imar ve inşa faaliyetine geçmek üzere bir kanun projesi hazırlanacak, bu proje meclisin bu içtima devresinde görüşülecektir⁹⁹.

⁹⁶B.C.A., Fon Kodu: 030.01.Yer No: 2.12.1.14.; **Ulus**, 4 Mayıs 1940.

⁹⁷**Ulus**, 12 Ocak 1940.

⁹⁸ Kemal Zeki Gençosman, "facia ve yol", **Ulus**, 14 Ocak 1940.

⁹⁹**Ulus**, 1 Şubat 1940.

Bu arada Kızılay Erzincan'ı kurmaya başlamıştır. Küçük bir çarşı yapılmış eski Erzincan şehrinin kuzeyine doğru olan Trabzon şosesi üzerinde yeni Erzincan şehrinin kurulmasına başlanmıştır. Havanın muhalefeti ve yerde 20 santim kadar kar bulunması işçilerin ve iş başında bulunanların azmi inşaatın devamına mani olamamıştır. İstanbul'da Nuri Demirağ fabrikasında hazırlanan portatif evlerden yirmi adedi gelmiş, evvelce hazırlanan muntazam ve sağlam temeller üzerine kurulmasına başlanmıştır. Diğer yirmi ev de yolda bulunmaktadır. Gelir gelmez bunlar da kurulacaktır. Bundan başka Kızılay hesabına on beş gün zarfında vilâyetçe 30 dükkân ve 10 ev yapılmış ve bu suretle şehirde ufak da olsa bir piyasa tesis edilmiştir. Vilâyetçe alınan tertibatla 100 baraka ev daha yapılmak üzeredir. Bu hafta içinde Erzincan'a en yakın köy olan ve depreme tamamen yıkılan Yalnızbağ köyünün de temelleri açılacak ve köylüye ev yapılmasına başlanacaktır. Diğer yıkılan köylerin ihyası için vilâyetçe ayrıca tertibat alınmaktadır. Yapılan evler ve dükkânlar muntazam bir plân dairesinde yapılmakta, gelişi güzel inşaatı müsaade edilmemektedir¹⁰⁰.

“Yankılar” sütununda T.İ. “Erzincan'ı kuruyoruz” başlıklı yazısında “Güzel yemişler yetiştiren yeşil Erzincan'da tabiat, belki de hasis değildi. Fakat zalimdi. Zulmü ve merhametsizliği yüzünden mamureleri harabe, aile yuvalarını birer mezar haline getirmişti. ... Bugün bir harabeler yığını olan Erzincan'ın yakında - hem de fennin tavsiyelerine uygun yapılacağından bir daha yıkılmayacak, bir daha facialara yol açmayacak surette- bir mamure olacağına inanıyoruz. Harabe üzerinde mamure! Biz bu mucizeyi yapmaya kadir olduğumuzu bir defa da Osmanlı İmparatorluğunun harabesi üzerinde Türkiye cumhuriyetini kurarken göstermiş değil miydik?” demektedir¹⁰¹.

Nafia Vekâleti tarafından zelzele muntıkasına gönderilen heyetler Ankara'ya dönerek, hazırladıkları raporu vekâlete vermişlerdir. Raporu yapı işleri fen heyeti müdürü reisliğinde teşkil edilen komisyon tetkik etmeye başlamıştır. Erzincan'da bulunan memurların kalması için İstanbul'da 4 odalı portatif evlerden 25 adedi tamamlanmış ve evler Erzincan'a gönderilmiştir¹⁰².

Erzincan'da Rasathane müdürü B. Fatin, üniversite jeoloji profesörü Hamit Nafiz, Nafia Vekâleti şehircilik mütehasısı Celâl, Sıhhat Vekâleti müfettişlerinden Hikmet Fırat, maden mühendisi Siverski ve üç muavininden mürekkep heyet müstakbel şehirle, mezkûr köylerin yeni yerlerini tespit etmek amacıyla Erzincan'a gelmiştir. Heyet, 12 Nisan'da vali vekili Hilmi Balcı ile tamamen harap olan Yalnızbağ, Haşhaşı, Çukurköyü, Sarıgöl köyleriyle yüzde 25 zayıt gören Geçitköyü ve müstakbel Erzincan şehri hakkında tetkikatta bulunmuşlardır¹⁰³. Deprem sahasından avdet eden üniversite jeoloji profesörü Hâmid Nafiz Pamir Erzincan'ın yeni şehrinin “... Kemah boğazıyla Hah köyü sırasındaki platform münasip görülmüştür. Burası jeolojik bakımdan sağlam bir zemine malik olduğu gibi bugünkü oavadan da üç metre yüksektedir. Bundan başka Kemah şehrinin bazı mahallerinin de tebdili mevki ettirilmesine karar verilmiştir.” demiştir¹⁰⁴.

Heyet, yeni şehir için fay hattından uzak olan Kemah Boğazı ile Hah arasını önermesine rağmen Nafia Vekâleti önerilen yerin birçok mahzuru olmasından dolayı (demiryolu hattına uzak kalması, kuzeydoğu rüzgârlarına açıklığı ve içme suyunun sınırlı olması yalnızca kuzeydoğu yönünde gelişebileceği endişesi) uygun bulmadı. Ayrıca şehrin önerilen sahaya naklinin çok zor ve maliyetli olacağı hatta şehrin ikiye bölünmesine yol açabileceği endişeleri de ön plana çıkmıştı. Sözü edilen bu mahzurların, şehrin askeri, ekonomik ve sosyal bakımdan gelişmesine engel olacağı da özellikle vurgulanmıştır.

¹⁰⁰Ulus, 17 Şubat 1940.

¹⁰¹T.İ., “Erzincan'ı kuruyoruz”, Ulus, 18 Şubat 1940.

¹⁰²Ulus, 22 Şubat 1940.

¹⁰³Ulus, 13 Nisan 1940.

¹⁰⁴Ulus, 29 Mayıs 1940.

Nafia Vekâleti incelemelerinin ardından, İcra Vekilleri Heyeti 22 Haziran 1940 tarihinde görüşerek gösterilen tercih sebepleri dolayısıyla şehrin Nafia Vekâleti tarafından muvafık görünen eski Erzincan şehrinin 5,50 kilometre kuzeyinde Trabzon yolu ile kışlalar civarında kurulmasını kabul etti¹⁰⁵.

Erzincanlıların yeni şehir kuruluncaya kadar kalmaları için ise geçici Erzincan şehri kurulmaya başlanmıştır¹⁰⁶. Kızılay'ın yaptıracığı 90 pavyonluk bir mahalle ile 100 yataklı hastanenin bina yeri tespit edilmiş ve plânların hazırlanmasına başlanmıştır. Bunlarla beraber beş sınıflı bir de ilk mektep ile halk tarafından yapılacak çarşı ve sair yerleri de tayin edilmektedir. Geçici şehirde hükümet caddesi halkın mürur ve uburuna müsait bir tarzda tamire başlanmıştır. Bu cadde istasyon binasına kadar uzatılacaktır. Yapılan geçici nüfus sayımında şehrin nüfusu 1.453'ü dışarıli olmak üzere 5.086 olarak tespit edilmiştir. Bunlardan 265'i ilkokul ve 104'ü de ortaokul çağındaki çocuklardır¹⁰⁷. Kızılay'ın yapacağı pavyonlar 90 bin liraya ihale edilmiş ve vilayete tebliği edilmiştir¹⁰⁸.

Deprem yüzünden harap olan Erzincan şehrinin, aynı yerde fakat daha müsait bir saha üzerine kurulması kararlaştırılmış ve gönderilen mütehassis heyetlerin verdikleri raporlar üzerine haritaların yaptırılmasına başlanmıştır. Bu münasebetle Nafia Vekâletimizden bir heyetin Erzincan'a gitmesi ve icap eden tetkikleri mahallinde yapması da kararlaştırılmıştır. Diğer taraftan, dost Romanya Kralı Majeste Karol 'un felâketimize karşı duyduğu yakın alakanın sempatik ve manalı bir ifadesi olarak deprem mıntıkasında yapılacak olan Karol köyü için yapılan tetkikler de bitmiştir. Köyün kurulacağı yeri tespit etmek üzere memleketimize gelmiş ve tetkiklerim ikmal ettikten sonra Romanya'ya dönmüş olan Rumen mimarı, buraya gelen malûmata göre köyün planlarını bitirmiş bulunmaktadır. Yakında tatbikata geçeceği umulmaktadır¹⁰⁹.

Erzincan'ın kurulacağı sahanın istimlakı için bir kanun projesi hazırlanmıştır¹¹⁰. Hazırlanan istimlak projesi TBMM'ye sevk edilmiştir. İstimlak edilen yerler zarar gören Erzincanlılara parasız dağıtılacaktır¹¹¹. 7 Ağustos'ta TBMM'nin saat 15.00'daki oturumunda Erzincan şehrinin yeni yerinin istimlakı ile ilgili layiha kabul edilmiştir¹¹².

İki ay içine sıkıştırılan çalışmalar neticesinde müstakbel Erzincan'ın imar plânı yapılmış ve tasdik edilmiştir. Bu imar plânı boş arazi üzerinde büyük bir ihtimam sarfiyle vücuda geldiğinden şimdiye kadar yapılan imar plânlarının en cezbedicisidir. Bu da Yeni Erzincan'ın Türkiye'nin en zarif en güzel şehirlerinden biri yapacaktır. Yeni Erzincan'ın 90 evlik yeni mahallesinin temeli atılmıştır. Böylece Erzincan'da mevcut üç şehir olmuştur¹¹³:

- 1— Yıkılan eski şehir,
- 2— Hâlihazırda yapılan geçici şehir,
- 3— Yeni şehir yani müstakbel Erzincan.

Kızılay Erzincan'da 40 yeni barakanın açılış töreni yapılmıştır. Baraklarda 2.804 kişi barınacaktır. Bu barakalar dışarısi ahşap, içi bağdadî ve soğuğa mütehammil meskenlerdir¹¹⁴. Kızılay

¹⁰⁵ B.C.A., Fon Kodu: 30.18. Yer No: 1.2.71.60.16.

¹⁰⁶ Ulus, 7 Mayıs 1940.

¹⁰⁷ Ulus, 2 Temmuz 1940.

¹⁰⁸ Ulus, 7 Temmuz 1940.

¹⁰⁹ Ulus, 11 Temmuz 1940.

¹¹⁰ Ulus, 26 Temmuz 1940.

¹¹¹ Ulus, 28 Temmuz 1940.

¹¹² Ulus, 8 Ağustos 1940.

¹¹³ Ulus, 11 Ağustos 1940

¹¹⁴ Ulus, 31 Ekim 1940.

Umumî Merkez Reisi ve Ağrı mebusu Dr. Hüsametdin Kural Kızılay'ın çalışmalarını anlatırken Erzincan için yapılanlara da işaret etmiştir. Erzincan'da bu yıl inşaata başlanamayacağını bu sebeple halkın barınması için 90'dan ibaret olan her biri 12 odalık barakanın bitmek üzere olduğu söylemiş Erzincan'da Kızılay hastanesi olarak 100 yataklı ve barakalar şeklinde yeni bir hastanenin de yapılmakta olduğunu belirtmiştir¹¹⁵.

Sonuç

27 Aralık 1939'da gece saat 13.57'de merkez üssü Erzincan olan ve diğer 10 şehirde de etkisini gösteren deprem soğuşunda etkisiyle büyük oranlarda can ve mal kayıplarına neden olmuştur. Dönemin şartları sebebiyle haberleşme sıkıntısı olduğundan haber ancak sabah 8.00'da Ankara'ya verilebilmiştir. Ankara'da haber duyulur duyulmaz gerekli önlemler alınmaya başlanmış ve devletin yarı resmi yayın organı olan Ulus gazetesi mecliste ve hükümetçe alınan kararları günü gününe vermeye başlamıştır. Ayrıca Erzincan'daki durumun yerinde görülmesi amacıyla hususi muhabirini ve fotoğrafçısını göndermiştir. Ayrıca köşe yazarları aracılığıyla da halkı deprem konusunda bilinçlendirmeye ve depremzedelere yardımlar yapılmasına teşvik etmeye çalışmıştır. Yardım haberlerini gazetenin incelediğimiz döneminin hemen her gününde vererek halktaki "milli tesanüt" fikrini perçinlemiştir.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

B.C.A., Fon Kodu: 30.10. Yer No: 119.843.4.; **B.C.A.**, Fon Kodu: 30.10. Yer No: 119.844.5.; **B.C.A.**, Fon Kodu: 30.10. Yer No: 119.844.11.; **B.C.A.**, Fon Kodu: 30.18. Yer No: 1.2.71.60.16.; **B.C.A.**, Fon Kodu: 030.10. Yer No: 119.844.5.4.3.; **B.C.A.**, Fon Kodu: 030.10. Yer No: 119.843.8.; **B.C.A.**, Fon Kodu: 030.10. Yer No: 119.848.3.2.; **B.C.A.**, Fon Kodu:030.01. Yer No: 2.12.1.14.

Ulus Gazetesi

28 Aralık 1939; 29 Aralık 1939; 30 Aralık 1939; 31 Aralık 1939; 1 Ocak 1940; 3 Ocak 1940;4 Ocak 1940; 5 Ocak 1940; 7 Ocak 1940; 8 Ocak 1940; 11 Ocak 1940; 12 Ocak 1940; 13 Ocak 1940; 14 Ocak 1940; 15 Ocak 1940; 16 Ocak 1940; 17 Ocak 1940; 18 Ocak1940; 19 Ocak 1940; 20 Ocak 1940; 25 Ocak 1940; 30 Ocak 1940;1 Şubat 1940; 6 Şubat 1940; 7 Şubat 1940; 15 Şubat 1940;17 Şubat 1940; 22 Şubat 1940; 29 Şubat 1940; 5 Mart 1940; 13 Mart 1940; 14 Mart 1940; 30 Mart 1940; 3 Nisan 1940; 13 Nisan 1940; 16 Nisan 1940; 20 Nisan 1940; 4 Mayıs 1940, 7 Mayıs 1940; 29 Mayıs 1940; 2 Temmuz 1940; 7 Temmuz 1940; 11 Temmuz 1940; 26 Temmuz 1940; 28 Temmuz 1940; 8 Ağustos 1940; 11 Ağustos 1940; 15 Ağustos 1940; 31 Ekim 1940; 6 Kasım 1940; 28 Kasım 1940.

Diğer Eserler

---

¹¹⁵Ulus, 6 Kasım 1940.

- AKKAN Erdoğan “Erzincan Ovası’nda Son tektonik hareketler ve bunların morfolojideki tesiri”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S: 21, (1961), s. 124-140.
- ARTAM Nurettin, “Tabiatın cinayeti karşısında”, **Ulus**, 29 Aralık 1939.
- ATAY Falih Rıfki, “Milli bir yardım seferberliği!”, **Ulus**, 28 Aralık 1939.
- ATAY Falih Rıfki, “Vazifemiz facia ile bir nispettedir”, **Ulus**, 29 Aralık 1939.
- ATAY Falih Rıfki, “Yardım ve Tedbirler”, **Ulus**, 30 Aralık 1939.
- ATAY Falih Rıfki, “Vatandaşlarımız ve dostlarımız arasında” **Ulus**, 4 Ocak 1940.
- ATAY Falih Rıfki, “Dersten istifade edeceğiz”, **Ulus**, 6 Ocak 1940.
- ATAY Falih Rıfki “ feci bilanço! ”**Ulus**, 12 Ocak 1940.
- BAYDAR Nuhu “ Kerpiğin zulumü”, **Ulus**, 5 Ocak 1940.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü Deprem Araştırma Dairesi Başkanlığı, **Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası**, Özyurt Matbaacılık, Ankara 1996.
- BOZKURT Mahmut Esat, “İnönü’nün resmine bakarken..”, **Ulus**, 5 Ocak 1940.
- GENÇOSMAN Kemal Zeki, “İnönü yaralıları çaresizler ve harabeler önünde”, **Ulus**, 3 Ocak 1940
- GENÇOSMAN Kemal Zeki, “Sahiplerini bulamayan deste deste telgraflar var”, **Ulus**, 7 Ocak 1940.
- GENÇOSMAN Kemal Zeki, “Facia ve Cehalet”, **Ulus**, 13 Ocak 1940.
- GENÇOSMAN Kemal Zeki, “facia ve yol”, **Ulus**, 14 Ocak 1940.
- GÜL Osman Kubilay “27 Aralık 1939 Erzincan Depremi’nin Sivas ve İlçelerine Etkileri”, **Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks**, S:3, (2011), s. 135-145.
- İ.T., “*Ufak yardımlar*” **Ulus**, 29 Aralık 1939.
- İ.T., “Felâket ve vatandaşlar”, **Ulus**, 30 Aralık 1939.
- İ.T., “Bir adsız”, **Ulus**, 31 Aralık 1939.
- İ.T., “Merhamet!”, **Ulus**, 5 Ocak 1940.
- İ.T., “Erzincan’ı kuruyoruz”, **Ulus**, 18 Şubat 1940.
- KÜÇÜKA Necip Ali “Zalim tabiat”, **Ulus**, 6 Ocak 1940.
- MİROĞLU İsmet, “Erzincan”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C:11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995.
- TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre VI, İçtima: 18, C:7.
- TURAN, Kemal, “Milli tesianütümüzün bir bilançosu”, **Ulus**, 29 Kasım 1940.
- ÜNAL Kemal, “Milli tesianütümüz”, **Ulus**, 3 Ocak 1940.
- YAVUZ Can, “1939 Erzincan Depremi Kurtarma Çalışmalarında yer Alan Mahkûmların Affı Bağlamında Türkiye’deki Af Uygulaması” **TBB Dergisi**, S. 119, (2015), s. 87-96.
- YAVUZ Erdem, **Erzincan’da İdari ve Siyasi Hayat (1923-1960)**, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2012.

İnternet Adresleri

- <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/tarihsel-depremler/>, (ET:10.10.2016).
- <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/>, (ET: 10.10.2016).